

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

28

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • מוצאי שבת קדש פרשת נח תשע"ב

דברים שנאמרו בעצרת המספד המרכזית לרבנית הצדקנית מרת בת שבע קניבסקי ע"ה

אומרים "ודבקנו ביצר הטוב ובמעשים טובים", והיינו שמצוות ומעשים טובים הם שני עניינים, כי מעשים טובים הם אם עושים המצוות מחמת המידות הטובות, שהמעשה יהיה יחד עם מידות טובות וענוה, וידוע מרבי חיים ויטאל כי כשחסר לאדם בשלמות המידות, כל מצוה ומצוה שהוא מקיים אינה בשלמות, וצריך חיזוק בזה יחד עם החיזוק בתורה ובתפילה.

אמרו חז"ל (אבות א, ב) כי שלושת עמודי העולם הם, תורה, עבודה וגמילות חסדים, עבודה היא עבודת התפילה, וכמאמרם (תענית ב, א) עבודה שלב זו תפילה, ומעשים טובים זה מידות טובות וגמילות חסדים, אלו הם הדברים שעליהם העולם עומד, והם גם עמודי העולם הרוחני של האדם עצמו.

והדבר הרביעי שצריך חיזוק הוא "דרך ארץ", ופירש"י בברכות שם "אם אומן הוא לאומנותו, אם סוחר הוא לסחורתו, אם איש מלחמה הוא למלחמתו", יש גם חיוב של חיזוק בהשתדלות בפרנסה, כי מי שהוא בעל משפחה צריך לדאוג לבני המשפחה, ואפילו מי שאינו בעל משפחה צריך להתפרנס כדי חייו. וכן כל צרכי הגוף, מזון, שינה, מנוחה ושמחה, צריך להתחזק בהם כדי שיהיה בריא לעבודת השם, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות דעות ג, ג) כי אדם שכל מעשיו לשם שמים, הרי הוא עובד השם גם כשהוא ישן, כי השינה שלו היא לצורך עבודת השם.

ונדבר תחילה על מידות טובות שזה דבר הצריך חיזוק ביותר, חטא החורבן היה שנאת חנם, ועד עכשיו לא היה תיקון החטא, ומצות התורה היא (ויקרא יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך", ולכאורה הרי אהבה זה דבר טבעי ולא שייך לעשות אהבה מלאכותית, וכיצד שייך לצוות לאדם שיאהב את רעהו, וכי אפשר לעשות אהבה בידיים? אלא בהכרח בטבעו של כל אדם יש אהבת הבריות, ואפילו בדרגה שכתב המסילת ישרים פרק י"א "ואהבת לרעך כמוך - כמוך ממש", וכל אדם מתחילת בריאתו הוא ישר עם אהבת הבריות בטבעו.

והסיבה שיש אנשים שאינם מתנהגים על פי הטבע הזה, זהו מפני שיש נגיעות וחשבונות רבים המונעים את האהבה, וכמו שכתוב (קהלת ז, כט) "האלוקים עשה את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים", כי היצר הרע מפתה את האדם עם כל מיני חשבונות שלא כדאי לו לעשות דברים טובים, ואנשים רבים סובלים וחיים חיי צער מחמת חיסרון במידות טובות, מי שהוא בעל מידות טובות הרי הוא מאושר ושמח בחלקו ולא חסר לו כלום, ואילו מי שאינו כזה ויש לו שאיפות של עולם הזה, או שאיפות של עולם הבא שלא לפי ההלכה, ולא לפי כוחו, חיינו אינם חיים.

ולמשל מידת הכעס שעליה אמרו (זוהר ח"א כז, ב; הובא ברמב"ם הלכות דעות ב, ג ובספר שערי קדושה א, ב) כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה, נשאלתי אימתי הוא כעובד עבודה זרה, האם בשעה שהוא צועק, או כשנותן מכות מתוך הכעס? והשבתי שהרי אמרו (נדרים כב, א) כל הכועס כל מיני גיהנום שולטים בו שנאמר והסר כעס מלבך והעבר רעה מברוך ואין רעה אלא גיהנום, ומבואר כי אפילו כשכאדם כועס רק בלב, ואינו עושה שום מעשה מחמת הכעס, כמו שכתוב והסר כעס מלבך", גם על זה נאמר שכל מיני גיהנום שולטים בו, וצריך להבין מדוע מי שכועס נחשב כעובד עבודה זרה.

והטעם לזה מבואר בספרים דבר פשוט מאד, מפני שאדם הכועס על מי שציער אותו, אם יתבונן יראה כי הכעס נובע מחיסרון באמונה, שהרי כל צער הוא בהשגחה מן השמים, וכשהוא מצטער זהו מפני שפסקו עליו בשמים פסק דין שהוא חייב לקבל צער, ובוודאי שנכשל באיזה חטא במזיד או בשוגג, או שהיה לו ללמוד ולא למד, וכמו שאמרו (אבות ד, יג) שגגת תלמוד עולה זדון, והיסורים הם לכפרת עוונות וכדי שיהרהר בתשובה, ועליו לפשפש במעשיו.

שמענו הרבה דברים חשובים מאד על הרבנית הצדקנית עליה השלום, גם מפורסם זיכוי הרבים שעשתה בחייה בצורה גדולה מאד, הן בעזרה לכל מי שהיה זקוק לעזרה, וכן בהשפעה גדולה להתחזק בתורה ובמעשים טובים, וכן מה שפעלה ישועות בעצותיה ובתפילותיה בכל הלב ובברכותיה.

ועוד זכתה לזכות את הרבים במיתתה, בהלוייה גדולה כזאת, שהשתתפו בה ציבור גדול מכל החוגים, שזה דבר נדיר מאד, וגרם להתעוררות גדולה להתחזק בהרבה דברים שצריכים חיזוק, וכפי ששמעתי גם המנחמים שבאו לנחם, הגיעו הרבה מנחמים גם רחוקים שאינם בני תורה ומצוות, אנשים מפורסמים במדינה באו לנחם מפני שהרגישו שהם חייבים לנחם, כזו התעוררות של זיכוי הרבים הייתה מחמת פטירתה.

ובאמת זיכוי הרבים אינו דבר פשוט, ולא כל אחד יכול לזכות לזה, וכמו שמצינו אצל משה רבינו (אבות ה, יח) "משה זכה" וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו", והיינו שצריכים זכויות קודמות לזכות את הרבים, ומשה רבינו קודם "זכה" בעצמו ואחר כך "זיכה" את הרבים, רק על ידי שהיה בדרגה גבוהה מאד זכה לזכות את הרבים בתורה, עד כדי כך שהתורה נקראת על שמו כמו שכתוב (מלאכי ג, כב) "זכרו תורת משה עבדי", ועלינו להתבונן מה היו הזכויות הקודמות של משה רבינו שזכה על ידם לזכות את הרבים ולקבל תורה מסיני?

וכתוב בספרים (רוח חיים אבות פ"א מ"א) כי בזכות מידת הענוה זכה משה רבינו לקבל את התורה מסיני, שלא היה אדם בעולם כמוהו בדרגת הענוה, וכמו שכתוב (במדבר יב, ג) "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", ומצינו (חולין פט, א) שהיה גדול אף יותר מאברהם אבינו שאמר (בראשית יח, כז) "ואנוכי עפר ואפר", וכן יותר מדוד המלך שאמר (תהלים כב, ז) "ואנוכי תולעת ולא איש", ואילו משה רבינו אמר (שמות טז, ז) "ונחננו מה" - שלא החשיב את עצמו לכלום, ואפילו לא לעפר ולא לתולעת, וזכה לקבל תורה מסיני בזכות הענוה, שהיא הגדולה מכל המידות הטובות, כמו שאמרו (ע"ז ב, כ) ענוה גדולה מכולם.

ומבואר כי המידות הטובות הם הזכויות הקודמות שמביאות לזכות את הרבים, שבזכות זה זכה משה רבינו לזכות את ישראל ולקבל תורה מסיני, ומסתבר שגם כל הזכויות הגדולות בזיכוי הרבים שראינו אצל הרבנית הצדקנית עליה השלום, זה היה בזכות הענוה והמידות הטובות המפורסמות שהיו לה, וכפי שמספרים על דברים ומעשים למעלה מן הטבע, הגדלות היא לא רק בהנהגה, אלא גדלות של טבע פנימי של מידות טובות, כי מסירות נפש בשביל אדם אחר, באה רק מצד אהבת הבריות גדולה מאד.

מדוע רצתה כל כך הרבנית עליה השלום לעזור לאחרים? ברור שלא עשתה זאת רק בשביל עולם הבא, אלא זה היה מתוך אהבת הבריות פנימית, גם מה שרצתה לזכות את הרבים בתורה ובמעשים טובים, היה מפני שידעה כי החסד הגדול ביותר עם הבריות הוא לזכות אותם בתורה ובמצוות, שעל ידי זה יזכו לחיי נצח, והחסד הזה בא מתוך אהבת הבריות עם הבנה מהו חסד ומהו הטוב האמיתי, זה מה שדוחף לזיכוי הרבים בתורה ובכל המצוות.

והנוגע לספר שבחים על הרבנית הגדולה עליה השלום, הנה יש הרבה דברים שאני איני יודע, ועוד ידובר מזה וישמעו מבני המשפחה, אני רוצה רק לומר מה עלינו לעשות, כיצד להתחזק בכל הדברים הצריכים חיזוק, וידוע מה שאמרו חז"ל בברכות (לב, ב) "ארבעה צריכים חיזוק תורה ומעשים טובים תפילה ודרך ארץ", ופירש"י, שיתחזק אדם בהם תמיד ובכל כוחו.

הנה תורה ותפילה כולם יודעים מה זה, ומעשים טובים זה יותר מסתם מצוות, וכמו שמזכירים בברכות השחר "ודבקנו במצוותיך" ואחר כך שוב

לכן כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה, כי מי שהוא בעל אמונה דואג יותר מה רוצים ממנו בשמים, ואינו כועס על מי שציער אותו, שהרי הצער היה בא עליו בכל מקרה, מפני שכך גזרו עליו בשמים שיצטער, והלה אינו אלא שליח מן השמים לכך, וצריך יותר לדאוג על עצמו מה רוצים ממנו, ולא לכעוס על מי שציער אותו, זוהי האמונה, ומי שכועס הרי זה היפך האמונה, וכאילו עובד עבודה זרה, וכך כל המידות הרעות הם נגד האמונה.

וכן התאוה הגשמית, יש חמישה חושים גשמיים שמושכים לתאוות מותרות ואסורות, וצריך לדעת כי כל גשמיות שאינה לשם שמים זה טומאה ולא קדושה, וזה מגיע מהיצר הרע ומוזיק לנפש, וכתוב ברמב"ם (הלכות תשובה ז, ג) כי יותר קשה לעשות תשובה על תאוות גשמיות ומידות רעות מאשר על מעשים, כי תאוות ומידות רעות אדם שקוע בהם וקשה לפרוש מהם.

יתכן שיש אדם מתמיד בתורה והוא בעל משפחה, ומרוב התמדתו בתורה הוא שוכח את צרכי המשפחה, וחושב שזה נחשב ביטול תורה, אבל באמת הוא משועבד למשפחה, ואם אינו עושה את מה שהוא משועבד הרי הוא לומד ואינו מקיים, והתורה שהוא לומד אינה תורת אמת, וכבר אמרו בירושלמי (ברכות א, ב) הלמד שלא לעשות נוח לו אילו נהפכה שלייתו על פניו, וצריך לדעת כי יש חיובים בבית, ורק הוא יכול לעשותם, ואם הוא עוסק בהם זה לא ביטול תורה, כי מי יעשה אם לא הוא, והרי הוא משועבד לזה, וכיון שהוא חייב הרי זה גם כן מצוה שפורע חובו, ומי שהוא בעל מידות טובות ובעל הבנה, עושה את זה באהבה ובשמחה, וזה נקרא אהבת חסד.

יש לפעמים שאדם שקוע בתורה, ומחמת זה אינו מתייחס בבית בסבר פנים יפות, הוא לא מתעניין לשאול מה נשמע, ולשמע מה שרוצים להשמיע לו, ושמעתי על אחד שהיה מתנהג בצורה כזאת, והרגיש שהילדים אינם מתייחסים אליו כמו לאבא, אלא מסתכלים עליו כמו אורח ואדם זר בבית, עד שהסבירו לו שצריך להתייחס בסבר פנים יפות, ולהתעניין אצל כל אחד ואחד, כשאין אווירה טובה בבית לפעמים הבית אינו מתפקד, וסובלים בשתיקה או שסובלים ולא שותקים, וזה חיי צער למשפחה וגם לעצמו.

ויש עוד דבר הנוגע לתורה, ברוך השם זכינו בדורנו שנתקיימה הנבואה של אחרית הימים (עמוס ח, יא) "הנה ימים באים נאום השם אלוקים והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי השם", ונתרומם קרן התורה ומחשיבים מאד את לימוד התורה, ומתוך שמחשיבים תורה יש בני תורה שדורשים מעצמם יותר ממה שהם יכולים, ומתאמצים יותר מכוחותיהם, ויש להם רגשי אשמה על דברים שאינם אשמים כלל, ומתייאשים ונשברים ויש כל מיני תוצאות לא טובות מזה, אני מקצר עכשיו בדברים האלה.

וכן בנוגע לצורת הלימוד, צורת הלימוד השתנתה מאד בדור האחרון, והיא כל כך אחרת ממה שהיה פעם, כפי מה שאני זוכר מילדותי ואפילו מימי חורפי.

מצנינו שני עניינים בלימוד התורה, הא' הוא ללמוד מתוך עריבות ומתיקות, וכפי שמבקשים בברכות התורה "והערב נא השם אלוקיני את דברי תורתך בפנינו", כי התורה זה דבר מתוק שמושך מאד ואינו נמאס, וכמו שביאר ההפלאה בהקדמה כי על תורה נאמר "כולם ישבעו ויתענגו מטובך", והיינו ששייך תענוג גם לאחר השביעה, כי מתיקות התורה היא מתיקות שנמשכת ואינה נמאסת.

ויש עוד עניין בתורה ללמוד מתוך סקרנות והתעניינות, וכמו שפירש"י על הפסוק (דברים ו, ו) "והיו הדברים האלה אשר אנוכי מצווך היום על לבבך", ופירש"י: "לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה אלא כחדשה שהכל רצים לקראתה. דיוטגמא מצות המלך הבאה במכתב", והיינו כמו חוק חדש שיוצא מאת המלך, שכולם סקרנים ומתעניינים לדעת את פרטי החוק, יש סקרנות לקרוא עיתונים ולדעת מה החדשות, כך צריכים ללמוד תורה מתוך סקרנות.

ובאמת צריכים לדעת כי הסקרנות היא דבר טבעי אבל גם מסוכן מאד, ויש בימינו מכשירי שמיעה וראייה, שמתוך סקרנות אפשר לרדת לבאר שחת ברגע אחד, מכשירים כאלה שברגע אחד אפשר ליפול לגיהנום, ולאחרונה התאונן אצלי אחד שנכשל בזה פעם אחת ואינו יודע כיצד להיפטר מזה, והגורם לזה הוא חיסרון המתיקות והסקרנות בתורה, שאם אין מתיקות בתורה נמשכים אחר מתיקות אחרת, ואם אין סקרנות בדברי תורה נמשכים אחר סקרנות אחרת.

כשאדם קורא סיפור שמושך מאד יש סקרנות וקשה להפסיק, וכך בתורה אם לומדים עם סקרנות אי אפשר להפסיק, אבל כיצד עושים שתהא סקרנות בתורה? דבר שמבינים בפשטות יש בזה סקרנות, ומה

שקשה להבין זה משעמם ואין סקרנות, לכן ידוע כי אלו שלומדים יותר בפשטות הם יותר מתמידים, ואילו הלומדים יותר בהעמקה ומתעמקים יותר מכוחותיהם, מלבד כמה יחיד סגולה שהם בעלי מדרגה בהבנה, אלו שמתעמקים יותר מן הכוחות ההתמדה שלהם היא חלשה, וגם שמחת התורה שלהם היא פחות מאלו שלומדים יותר בפשטות.

והנוגע לחיזוק בתפילה נקצר בזה, יש ברוך השם רבים שעוסקים בתפילה כמו שצריך, וידוע מה שכתב בספר הכוזרי כי שלוש תפילות ביום הם מזון הנפש, וכמו שהגוף זקוק למזון וכל סעודה נותנת כוח עד לסעודה הבאה, כך גם התפילה, כל תפילה מטהרת את הנפש ומביאה לידי קרבת אלוקים, תפילה עם הבנה ועם אמונה, ויש לחזק את האמונה בכל יום ויום, שאם לא מתחזקים בקביעות, האמונה נחלשת, וכשהאמונה היא בשלמות גם התפילה בשלמות.

והעצה היחידה היא רק על ידי קביעות יומיומית בספרי המוסר, כל אחד יכול למצוא ספר מוסר שיש בו יראת שמים ומידות טובות שנוגע למעשה, ולא רק ללמוד ענייני כוחות הנפש כיצד להשתמש עם כוחות הנפש, אלא חיזוק למעשה באמונה, ביראת שמים ובמידות טובות, דברים המעוררים לזה, וידוע כי הקביעות היומית לדברי מוסר ויראת שמים זה משפיע מאד, ואני מכיר הרבה שלימוד המוסר השפיע עליהם מאד.

וסיפר לי אברך אחד שעשה לו קביעות לחשוב שלוש מחשבות של מוסר בכל יום, ואמנם קשה לחשוב מחשבות ולשלוט על המחשבה כי המחשבות רצות והולכות, אבל מי שיש לו כוח מחשבה מסוגל לזה, והתחיל לחשוב בכל יום מחשבה אחת על מצבו בתורה, מחשבה על מצבו בתפילה, ומחשבה על מצבו במידות טובות, ועל ידי זה התעלה מאד.

אדם שאינו בודק את עצמו בביקורת עצמית היצר הרע שולט עליו, כי כל אחד חושב שהוא מושלם, ורק על ידי ביקורת עצמית, ששומע או לומד דברי מוסר, דברים שמייסרים, זה משפיע להתגבר על היצר ולשנות את טבע המידות.

ושמעתי בזמן האחרון מעשה שהיה באחד שלמד בשיבה, והתדרדר ויצא לתרבות רעה עד שנעשה מחלל שבת, והרבנית הצדקנית השפיעה עליו שילמד בכל יום שתי הלכות בחפץ חיים שמירת הלשון, קביעות בכל יום בענייני מידות טובות, והסכים לזה ושמר על הקביעות, ועכשיו הוא מרביץ תורה: עד כדי כך קביעות יומית של דברי מוסר משפיעה על האדם.

והדבר העיקרי והראשון להתחזק זה מידות טובות, וידוע מרבינו יונה שכתב כי המידות הם יסודות הנפש, וכן באמונה צריכים חיזוק תמיד, ועבודת התפילה היא אמונה, כל מי שמתחזק בזה הצלחתו מובטחת, ומכיר אני כאלה שכבר עשו כך והם מאושרים, וכמו שמצינו במשנה (אבות ו, ד) ששייך שיחיה אדם חיי צער ויחד עם זה יהיה מאושר - "אשריך בעולם הזה".

כל אחד במצב שלו, אפילו בעל מקצוע הפחות ביותר יכול להיות חסיד, וכמו שכתב המסילת ישרים בסוף הספר "וכבר יכול להיות חסיד גמור איש אשר לא יפסוק מפיו הלימוד כמו מי שמפני צרכו הוא בעל מלאכה פחותה", וכמו שידוע שהיה סנדלר בתל אביב שהיה צדיק יסוד עולם, ורבנים וגדולי תורה באו אליו לבקש ברכות ועצות, וכך יכול להיות גם מועל פשוט עם מדרגה שאין לשער, אם הוא עושה כל מה שבכוחו לעשות, לא יותר מכוחו אבל בכל כוחו, ומחנך את עצמו על פי התורה.

ברוך השם אנחנו בעלי דרגה, ובוודאי שאנו יכולים במעט שימת לב לדברים האלה להתעלות ולהתעלות, וזהו זיכוי הרבים שיכול לצאת מהערב הזה מחמת הצדקנית הגדולה שזיכתה את הרבים, וזכתה גם במיתתה לזכות את הרבים, שיהיה החיזוק לזכותה, ותהא מליצת יושר על כל כלל ישראל, אנו זקוקים לרחמי שמים במצבנו עכשיו במדינה, כולם יודעים את המצב המסוכן, והחיזוקים האלה הם הדבר הטוב ביותר והבטוח ביותר להינצל מכל הסכנות ולזכות לגאולה שלמה!

גיליון זה נתרם
לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת לאה ב"ר יהודה אריה לייב ע"ה
נלב"ע ה' מרחשוון תשס"ו
ת.נ.צ.ב.ה.